



ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ГОДИШЕН ДОКЛАД НА ОМБУДСМАНА КАТО
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ**

2020 г.

РЕЗЮМЕ

Функциите на омбудсмана като Национален превантивен механизъм (НПМ) са свързани с прилагането на Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията на ООН и промените в Закона за омбудсмана от 2012 г. Годишните доклади на НПМ съдържат оценка на състоянието на правата на човека в местата за лишаване от свобода и са насочени както към институциите в Република България, така и към международните организации, и неправителствени сдружения, осъществяващи дейност, свързана със защита на лицата, лишени от свобода. За своята над осем годишна дейност, НПМ се ситиуира като разпознаваем независим мониторингов орган, осъществяващ своите функции при проверка на местата, където са настанени деца и лица с акт на държавата. Доказателство за важната роля на омбудсмана като НПМ е, че становищата и ежегодните доклади се използват в работата на съда.

Докладът за 2020 г. се базира на проверки на място, наблюдения, проверка на документи, срещи и интервюта както с лица, настанени в местата за лишаване от свобода, така и с работещите в тези институции и на получени жалби и сигнали.

Условията на някои места остават традиционно лоши, а в други области на наблюдение е констатиран напредък и положителна промяна. Този напредък е и резултат на независимия мониторинг, препоръките на омбудсмана и дейността на НПМ и на сътрудничество между институциите за гарантиране спазването на правата на човека и постигане на целите на международното и националното законодателство, както и практиките по неговото прилагане.

Изминалата 2020 г. постави сериозно предизвикателство пред усилията на екипа на омбудсмана да реализира ефективно и в пълнота правомощията си като Национален превантивен механизъм. Избухналата световна пандемия от COVID-19 принуди българските държавни власти на 13 март 2020 г. да обявят **извънредно положение** в цялата страна за срок от един месец, който на 3 април бе удължен до 13 май 2020 г. От 14 май до 14 юни бе обявена **извънредна епидемична обстановка**, която многократно бе удължавана до самия край на 2020 г.

През 2020 г., въпреки усложнената епидемична ситуация и въведеното извънредно положение, омбудсманът като НПМ извърши проверки в **49** обекта. Основната цел на проверките беше свързана, на първо място, с оценка на предприетите противоепидемични мерки в затворените институции, както и проследяване изпълнението на дадените при предходни посещения препоръки.

Основната дейност на омбудсмана като Национален превантивен механизъм е фокусирана към местата, където се намират лица, лишени от свобода или където са задържани или настанени лица вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля. В групата на ежегоден мониторинг от страна на НПМ попадат местата за изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода“ към МП, местата за задържане на лица в структурите на МВР, специалните домове за временно настаняване на чужденци към Дирекция „Миграция“ и Регистрационно-приемателните центрове на Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет, резидентните социални услуги за деца и пълнолетни лица, държавните психиатрични болници. За някои от цитираните групи засегнати лица мониторингът, осъществяван от омбудсмана, представлява единствена форма на независим контрол относно спазването на техните права.

През 2020 г. общо **3 848** лица са получили защита от НПМ. През целия период на извънредно положение и извънредна епидемична обстановка омбудсманът осигури

непосредствен публичен достъп до мобилните телефони на експертите на НППМ с цел ефективна защита на правата на всички граждани, пребиваващи в затворени институции.

Омбудсманът винаги е изразявал особена загриженост за спазването на правата на лицата в затворените институции, но защитата на тези права се очерта като сериозно предизвикателство в ситуация на пандемия от COVID-19, тъй като става въпрос за съществено уязвими лица поради естеството на наложените им ограничения и трудностите при осигуряване на адекватни предпазни и протиепидемични мерки в местата на настаняване. Важно е да бъде отбелязано, че международното право предвижда ограничения на почти всички основни права на човека при определени законови условия, като намесата в тези основни права се осъществява по усмотрение на държавата. **Единствено забраната за изтезания има абсолютен характер – тя не може да бъде дерогирана или ограничавана по никакъв начин.**

Омбудсманът зае ясна позиция в това отношение и отбеляза необходимите мерки, чрез които да се гарантират правата на настанените в затворени институции лица в условията на пандемична обстановка. **Официално становище в тази насока с искане да се прилагат водещите международни и европейски правозащитни стандарти беше изпратено още по време на извънредното положение до всички компетентни институции, включително до министъра на правосъдието, министъра на вътрешните работи, министъра на труда и социалната политика, министъра на здравеопазването, директора на държавната агенция за бежанците.** В последствие, в методиката за осъществяване на проверки от представителите на НППМ беше включен нов компонент, свързан с проверка изпълнение на дадените препоръки.

Извънредното положение и извънредната епидемична обстановка наложиха съществени промени в организацията на работа на омбудсмана като НППМ.

На първо място, с оглед необходимостта **да се оказва подкрепа на гражданите и техните права в реално време**, още в началото на обявяване на извънредното положение, като публично

достъпни бяха обявени мобилните телефонни номера на експертите от НППМ за директна връзка с лишените от свобода. В резултат, дори в условията на извънредно положение в страната, институцията на общественения защитник

През 2020 г. с експертите на НППМ се свърза роднина на лишен от свобода с онкохематологично заболяване, изтърпяващ наказание в затвора в гр. Враца. Той е бил в прекъсване на изтърпяване на наказанието за провеждане на курс по химиотерапия в гр. София. Дните, за които е бил освободен не са достатъчни за провеждане на пълния лечебен курс.

След посредническата намеса на омбудсмана, лишеният от свобода беше конвоиран до гр. София за приключване на химиотерапията.

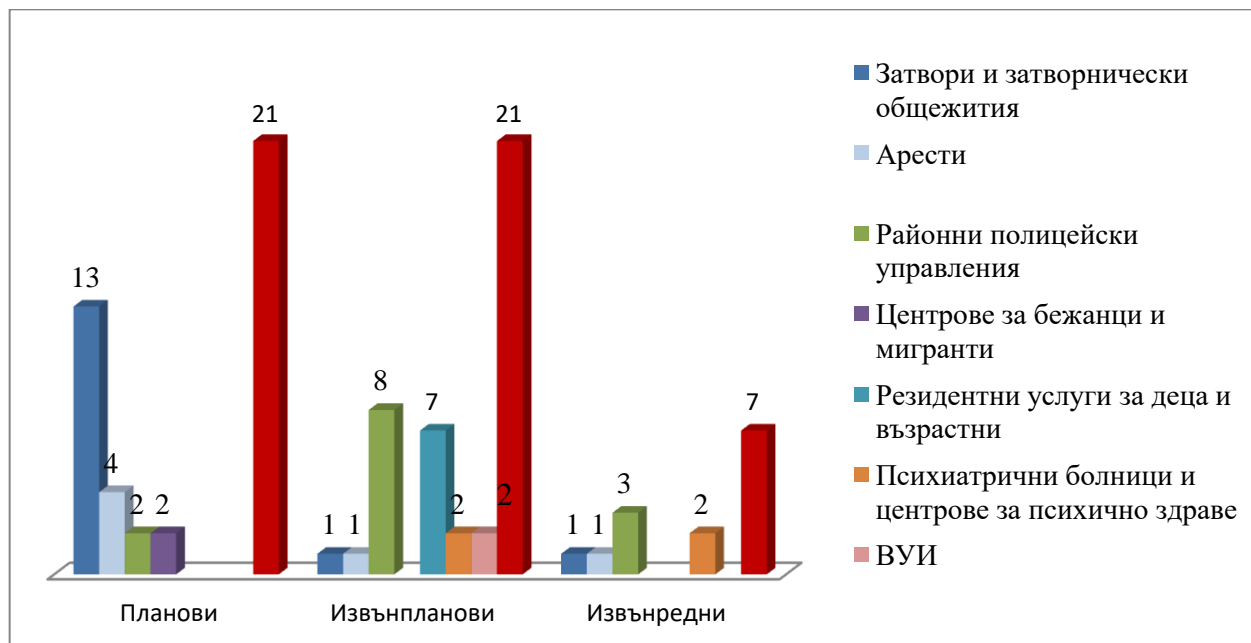
продължи да получава множество жалби и сигнали от лишени от свобода и задържани лица, което позволи омбудсманът на Република България да продължи да се застъпва ефективно за правата им.

На второ място, извънредното положение и извънредната епидемична обстановка наложиха **промяна в обхвата и годишния график** за извършване на проверки от НППМ, така че да бъдат включени както местата за планови проверки по изпълнение на дадени препоръки от предходни години, така и възможност за извън-планови проверки по приложение на протиепидемични мерки в затворените институции.

В резултат, през 2020 г. бяха проведени общо 49 планови, извън-планови и извънредни проверки (*самосезиране по конкретен повод*) в различни обекти: затвори и общежития към

тях, арести, районни и гранични полицейски управления, психиатрични болници и др. Това представлява увеличение с 50% спрямо първоначално заложените обекти.

Графика 1 – Брой проведени проверки от НПМ през 2020 г.



Източник: статистика на омбудсмана на Република България

Акцент в така организираниите проверки на омбудсмана в качеството му на НПМ през 2020 г. бе максимално широкият обхват на лицата, до които достига проверката. Така през 2020 г. общо **3 848** лица са били обхванати от проведените проверки.

Графика 2 – Брой обхванати лица от проверки на НПМ през 2020 г.



Източник: статистика на омбудсмана на Република България

В резултат на проведените проверки през 2020 г. са изпратени общо 39 препоръки към конкретни институции.

Таблица 1 – Изпратени препоръки след проверки на НПМ за 2020 г.

№	Наименование на проверената институция	Изпратена препоръка до	Брой изпратени препоръки
1	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Батошево	Община Севлиево	2
2	Дом за пълнолетни лица с деменция – с. Горско Косово	Община Сухиндол	2
3	За всички Държавни психиатрични болници	Министерство на здравеопазването Министерство на труда и социалната политика	3
4	Държавна психиатрична болница – гр. Бяла	Министерство на труда и социалната политика	1
5	ЗООТ „Самораново“	Министерство на правосъдието	1
6	Затвор – гр. Бобов дол	Министерство на правосъдието	3
7	ОДМВР – гр. Стара Загора	Министерство на вътрешните работи	2
8	Затвор – гр. Стара Загора	Министерство на правосъдието	3
9	ОДМВР – гр. Бургас	Министерство на вътрешните работи	1
10	Затвор – гр. Бургас	Министерство на правосъдието	6
11	Затвор – гр. Пловдив	Министерство на правосъдието	5
12	СДВНЧ – гр. Любимец	Дирекция „Миграция“ - МВР	7
13	РПЦ – гр. Харманли	Държавна агенция за бежанците - МС	3

Източник: статистика на омбудсмана на Република България

На трето място, допълнена бе методиката за осъществяване на проверки в затворените институции, която включи и актуализираните международни и европейски правозащитни стандарти като съветите на Подкомитета за предотвратяване на изтезанията към ООН към държавите-членки и националните превантивни механизми във връзка с пандемията от коронавируса¹, както и Принципите по отношение третирането на лишени от свобода лица в контекста на пандемията с коронавирусната болест (COVID-19), приети от Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (КПИ)² и Насоките на Световната здравна организация за борба с пандемията.

В резултат, проверките на НПМ констатираха множество дефицити, особено видими в онези системи, за чиято реформа омбудсманът отдавна настоява.

Така например, НПМ установи, че в някои от местата за лишаване от свобода няма възможност да се провежда карантина на новонастанените лица. Не е въведен PCR тест като

¹ Одобрени на 25 март 2020 г.

² Издадени на 20 март 2020 г.

алтернатива на карантината. В тази връзка омбудсманът препоръча на ГДИН гъвкав подход по изпълнение на противоепидемичните мерки, съобразно обективните възможности на затворите и арестите и извършване на системен контрол.

Резултатите от провеждания мониторинг се оповестяват в годишните доклади на омбудсмана с цел да послужат като отправна точка за промяна в политиките и подобряване на условията в цитираните местата за настаняване.

I. ЗАЩИТА НА ДЕЦА И ПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, НАСТАНЕНИ В РЕЗИДЕНТНИ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ

През цялата 2020 г. един от основните фокуси на внимание на омбудсмана и НПМ бяха правата на децата и пълнолетните лица в резидентни услуги. Особено внимание НПМ обърна на процеса на деинституционализация на грижата в условията на пандемична криза.

За съжаление голяма част от препоръките, свързани със системните проблеми на тези уязвими групи лица, не са взети под внимание от отговорните административни органи и вместо да намират своето разрешение, проблемите се увеличават и задълбочават.

При извършените проверки през 2020 г. е констатирана **тревожна тенденция за ускорено извеждане на деца от домове за медико-социални грижи в края на годината, без да са изградени новите социални услуги**. Една част от децата са настанени в центрове за настаняване от семеен тип за деца с увреждания, други са реинтегрирани, настанени в приемна грижа или осиновени, а децата с тежки увреждания са настанени в оставащите да работят до края на 2021 г. четири ДМСГД.

В тази връзка на 18.12.2020 г. омбудсманът като НПМ се обърна към министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика с препоръка временно да се преустанови извеждането на деца от домовете за медико-социални грижи, особено на тези с тежки форми на увреждания, до построяването на новите социални услуги, подготовка на екипите и на децата, и преодоляване на усложнената епидемична обстановка.

Независимо от препоръката на НПМ, в периода 23.12.2020 г. до 31.12.2020 г. е започнал процесът на извеждане на деца от последно функциониращите 8 ДМСГД в оставащите 4 ДМСГД в гр. Варна, гр. Плевен, гр. Стара Загора и гр. Кърждали. В тази връзка на 18.01.2021 г. и 22.01.2021 г. екип на Националния превантивен механизъм извърши внезапни проверки в Домове за медико-социални грижи за деца в гр. Плевен и гр. Стара Загора.

В ДМСГД – гр. Плевен НПМ установи, че на 21.12 и 22.12.2020 г. са настанени пет деца от ДМСГД – гр. София и пет деца от ДМСГД – гр. Благоевград. Заповедите за настаняването им са издадени на 14.12.2020 г. от съответните дирекции Социално подпомагане. По данни на директора на ДМСГД – гр. Плевен, екипите на дома не са имали възможност в такъв кратък срок да се подготвят за посрещане на децата и да осъществят опознавателни срещи с тях. Регистрирани са случаи на извеждане на деца в тежко състояние

Критични констатации

Независимо, че е стартирал последният етап от процеса на деинституционализация на грижата за деца, свързан с домовете за медико-социални грижи, е недопустимо преместването на деца с много тежки форми на увреждания в различни институции в рамките на кратки срокове и в условията на пандемия.

Основни препоръки

Да се спазват принципите на деинституционализацията при извеждането на деца и възрастни в алтернативни услуги, включително да бъдат предварително подготвени след оценка на индивидуалните им потребности, а приемащите институции да са подготвени и запознати с индивидуалните потребности.

от ДМСГД – Благоевград и настанени в ДМСГД – Плевен, въпреки че родителите им от Петрич, Кюстендил и Благоевград поддържат контакт с децата си. Това възпрепятства родителите да виждат децата си. Като пример може да се посочи сигнал постъпил в институцията на омбудсмана от управителя и психолога на ЦНСТДМУ – Русе за настанено дете на 3 г. 8 м. с увреждане, което е временно преместено от гр. Добрич в ЦНСТДМУ – Русе. Това е причинило голяма травма на детето, защото баба му и дядо му, които се грижат за него, живеят в гр. Добрич. Поради неотложна оперативна интервенция на бабата, детето е трябвало да бъде временно настанено в ЦНСТДМУ до възстановяване на жената. Независимо, че в гр. Добрич има четири ЦНСТ за деца с увреждания, и че следващият най-близък град е Варна, където има шест социални услуги за деца с увреждания за 72 деца, Дирекция „Социално подпомагане“ гр. Добрич настанява детето на 210 километра разстояние от родния му град. Това изцяло възпрепятства детето да бъде посещавано от близките му.

По време на проверката екипът установи, че са изведени единадесет деца от ДМСГД – гр. Плевен в периода от 23.12.2020 г. до 15.01.2021 г. По данни на директора децата не са били подготвени за извеждане. Десет от тях, които също са с тежки форми на увреждания, са настанени в Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ), чиито екипи не са били подготвени за приемане на децата и не са били запознати с диагнозите им. Има случаи, при които към документацията на децата не се прилага оценката на индивидуалните потребности, което възпрепятства запознаването на персонала в новите места на настаняване с нуждите на децата и предоставянето на най-добрите грижи в интерес на детето. В ДМСГД – Стара Загора екипът установи също, че са изведени две деца с диагнози: Тризомия 21 и Детска церебрална парализа от ДМСГД – Стара Загора на 21.01.2021 г. в ЦНСТДМУ. По данни на директора децата не са били подготвени за извеждане. Екипи на ЦНСТДМУ не са посещавали предварително децата за да се запознаят с тях и със здравословното им състояние.

В тази връзка НППМ се обърна към министъра на труда и социалната политика с препоръка децата, които предстои да бъдат изведени от ДМСГД да бъдат предварително подготвени за извеждането им. Също така, екипите на ЦНСТДМУ да се запознаят предварително с децата и с индивидуалните им потребности, както и медицинското лице в центъра да бъде запознато с психосоматичното им състояние. Децата, чиито близки поддържат контакт с тях, да бъдат настанени в близост до местоживеенето им. В отговор на препоръките на НППМ, МТСП изрази становище, че ще бъдат организирани и проведени допълнителни срещи между отделите за закрила на детето, ДМСГД и услугите, където ще бъдат настанени децата, с цел подготовката им за извеждане при спазване на законодателството и противоепидемичните мерки. При идентифицирана необходимост от специализирана медицинска експертиза ще бъде сформиран екип от специалисти на национално ниво – детски психиатър, невролог, травматолог, педиатър и др.

По отношение на **пълнолетните лица, настанени в резидентни социални услуги**, една от основните препоръки от предишния доклад на НППМ за 2019 г. беше по отношение на Дома за пълнолетни лица с деменция (ДПЛД) – с. Горско Косово, община Сухиндол. Поради лошите материално-битови условия и недостатъчната грижа за настанените лица, НППМ препоръча да се предприемат спешни мерки за намаляване капацитета на институцията, осигуряване на достатъчно лично пространство и санитарни възли на потребителите. В изпълнение на препоръките на НППМ е извършена проверка от Инспектората на АСП и от 8 януари 2020 г. настаняването в дома е преустановено до достигане на капацитет от 30 души. Домът ще бъде закрит чрез изграждане на Центрове за настаняване от семеен тип и извеждане в тях на всички потребители.

Критични констатации

Реформата на детското правосъдие в България продължава да е в начален етап. Все още не са създадени адекватни корекционно-възпитателни услуги, съобразени с водещите стандарти за защита правата и интересите на детето.

Основни препоръки:

Приемане на нова Стратегия за държавна политика в областта на правосъдието за детето 2021-2030;

Реформа в системата за детско правосъдие и оценка на нуждата от функциониране на специализирани съдебни състави за деца;

Отмяна на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, действащ от 1958 г. и приемане на Закона за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица;

Закриване на интернатите и въвеждане на съвременни и ефективни мерки за работа с децата извършители, включващи възстановително правосъдие и превантивна работа с тях;

Създаване на защитна социална система, включваща мрежа от услуги (интегрирани услуги и възпитателни, психо-социални и защитни мерки и механизми за подкрепа) по отношение на деца, които са в конфликт със закона и техните семейства.

Да се организират краткосрочни курсове за придобиване на професионална квалификация на деца настанени във ВУИ и СПИ.

Предстои да бъде изготвен план за извеждането на всяко настанено лице от дома и за подготовка за реинтеграция в домашна среда, или за ползване на социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа. Планът за извеждане на всяко лице ще се изготвя от Дирекция „Социално подпомагане“ с участието на лицето, представители на общината, които отговарят за управлението на дома, доставчици на социални услуги, лечебни заведения, семейството и близките на лицето.

Домът за пълнолетни лица с психични разстройства – с. Говежда, община Георги Дамяново, с капацитет 70 души, е предвиден за закриване в Плана за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа. Омбудсманът като НПО изпрати препоръка до МТСП всички лица, настанени в този дом да бъдат предварително подготвени за извеждане и да бъдат информирани за възможните свободни места в други услуги, които да са разположени в близост до семействата им.

II. ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ДЕЦА В КОНФЛИКТ СЪС ЗАКОНА

От 2012 г. омбудсманът като Национален превантивен механизъм следи състоянието и спазването на правата на децата, настанени в социално-педагогическите интернати и възпитателните училища – интернати в Република България. През 2015 г. институцията оповести специален тематичен доклад след проверки на съществуващите шест интерната в страната, в който омбудсманът настоя за предприемане на необходимите стъпки за закриване на ВУИ и СПИ поради констатирани унижителни условия на живот.

Въпреки обявената извънредна епидемична обстановка, през 2020 г. екипи на омбудсмана извършиха две проверки във ВУИ и констатираха, че част от препоръките, отправени през 2015 г. към Министерство на образованието, са изпълнени. Закрити са три интерната. Броят на децата, настанени в останалите три, е намалял от 218 на 100 деца. Назначени са психолози, ресурсни учители и медицински персонал. Материалната база е подобрена. Взаимоотношенията между децата и възпитателите са добри.

Въпреки това, настаняването на деца в поправителни институции и днес все още създава проблеми – НПО констатира настаняване на момиче във ВУИ, въпреки решението на съда за настаняване в СПИ.

В тази връзка се констатира и системно negliжиране на проверките и контрола, упражняван от ДАЗД – последната проверка е осъществена през 2016 г.

ВУИ и СПИ трябваше да бъдат закрити отдавна, поради факта, че не отговарят на международните стандарти за защита и подкрепа на деца в конфликт със закона. Изградени са през 60-те години на миналия век, самите сгради са стари, отдалечени от областните центрове; децата, настанени в тях нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Близките им не могат да ги посещават поради отдалечеността на институциите и липсата на средства. Трудна е последващата реинтеграция на децата. Също така децата нямат достъп до качествено образование и медицински грижи. Образователният процес е на много ниско ниво.

Все още не е приет Законът за отклоняване от наказателно производство и налагане на възпитателни мерки на непълнолетни лица, който е основен двигател на реформата. Основната концепция на новия закон е свързана с щадящо детско правосъдие. Настаняването на деца в поправителни институции трябва да се прилага като крайна мярка. От изключително значение е създаването на специализирани състави за детско правосъдие, както и закриване на съществуващите интернати и разкриване на нови алтернативни услуги за децата в конфликт със закона, които отговарят на техните интереси и не нарушават правата им. Също така, за полесната реинтеграция на децата в конфликт със закона, трябва да се заложи финансиране за разработване на услуги и програми, предназначени за непълнолетни, особено в областта на професионалното обучение, както и да се прилагат ефективни програми и услуги за превенция, подкрепа и реинтеграция на децата в конфликт със закона. **В тази връзка, НПМ отправя препоръка към министъра на образованието за изготвяне на 6-месечни програми за придобиване на професионална квалификация извън училищния учебен план, като се отпуснат допълнителни средства от МОН.**

През 2021 г. омбудсманът като НПМ ще продължи да следи реформата в детското правосъдие.

III. ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

През октомври 2020 г. Министерство на здравеопазването публикува Проект на Стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2020-2030г. и план за действие към нея със срок за представяне на становища - 1 ноември 2020 г. Омбудсманът на Република България в качеството на Национален превантивен механизъм съгласно Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание извършва ежегоден мониторинг на Държавни психиатрични болници (ДПБ), Центрове за психично здраве (ЦПЗ), социални заведения за лица с психични разстройства. Основната препоръка на омбудсмана като НПМ през годините, отправяна към Министерство на здравеопазването, е именно за стартирането на спешна реформа в сектора на държавната психиатрична помощ. В тази връзка НПМ представи становище до Министерство на здравеопазването. Два са основните проблема, които НПМ констатира при

Критични констатации

Продължава системното недофинансиране на болничната психиатрична помощ, което възпрепятства полагането на качествени медицински грижи.

Основни препоръки:

Унифициране на механизма за финансиране на всички здравни заведения за стационарно лечение на психично болни; Същият следва бъде обвързан с качеството на предоставената здравна услуга;

Приеличане на повече специалисти със специалност „Психиатрия“ и „Детска психиатрия“;

Изготвяне на оценка за пребазиране, която да е обвързана с реструктурирането на всички държавни психиатрични болници;

Разкриване на достатъчен брой подходящи социални услуги за деца и възрастни с психични разстройства;

Изработване на медицински стандарт „Детска психиатрия“

предоставянето на психиатрична грижа в Държавните психиатрични болници: начинът на финансиране и липсата на кадрово обезпечение. Бюджетът е ключов инструмент за управлението на дейностите в психиатричните болници за спазване на правата на пациентите. Основните препоръки в Становището на НПМ са начинът на финансиране да се унифицира за всички здравни заведения за стационарно лечение, като бъде обвързан с качеството на предоставената здравна услуга; привличане на повече специалисти със специалност „Психиатрия“ и „Детска психиатрия“; изготвяне на оценка за пребазиране, която да е обвързана с реструктурирането на всички държавни психиатрични болници; разкриване на достатъчен брой подходящи социални услуги за деца и възрастни с психични разстройства; изработване на медицински стандарт „Детска психиатрия“

През 2020 г. НПМ извърши три проверки в лечебни заведения за болнична психиатрична помощ: Държавната психиатрична болница (ДПБ) – гр. Севлиево; ДПБ – с. Церова кория; ДПБ - гр. Бяла.

Констатира се подобряване на материалните условия в ДПБ – гр. Севлиево, ДПБ – с. Церова кория спрямо препоръките от предходни проверки (2013 и 2014 г.), докато в ДПБ - гр. Бяла препоръките, дадени от предходната проверка през 2013 г. не са изпълнени.

Два са основните проблема, които НПМ констатира при предоставянето на психиатрична грижа в Държавните психиатрични болници: начинът на финансиране и липсата на кадрово обезпечение. Бюджетът е ключов инструмент за управлението на дейностите в психиатричните болници за спазване на правата на пациентите.

През последните три години бюджетът на фонд „Издръжка“, от който се финансират разходите за отопление, вода, храна, лекарства, постелъчен инвентар, медицински консумативи и др. не само, че не е увеличен, а в някои болници дори е намален, въпреки регистрираната от НСИ инфлация на потребителските цени. Регистрираното недофинансиране води до следните негативни констатации:

1. Несъобразено с инфлацията намаляване на хранодена на пациентите, който към 30.09.2020 г. за ДПБ – гр. Севлиево е в размер на 2,30 лв. (докато същият през 2011 г. е бил 2,55 лв.); за ДПБ – с. Церова кория е в размер на 2,29 лв.; за ДПБ - гр. Бяла е в размер на 2,03 лв.

2. НПМ констатира и намаляване на лекарстводена на пациентите, който за ДПБ - гр. Севлиево е в размер на е 1,51 лв. към месец октомври 2020 г., а за 2011 г. е бил 4,99лв., т.е. след девет години стойността на лекарстводена е намаляла почти на четири пъти

3. Крайно недофинансиране на средствата, отделени за постелъчен инвентар и облекло, който за пациентите в ДПБ - гр. Бяла е в размер на 2 стотинки на пациент за целия му престой.

Негативна и трайна е тенденцията през последните години за намаляване на броя на лекарите със специалност психиатрия. Недостатъчният брой лекари, сестри и санитарни създава условия за ненавременно и некачествено лечение на пациентите, както и риск по отношение на наблюдението и грижите за пациенти с агресия и автоагресия. Проблем са също социалната рехабилитация и психологичната грижа, дългият болничен престой и повтарящи се хоспитализации на лица с тежък социален статус. **В държавните психиатрични болници има пациенти (напр. бездомни лица), които живеят трайно в тях поради липса на резидентни социални услуги за хора с психични заболявания.** В този смисъл болниците изпълняват несвойствената функция на социални услуги.

IV. ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

Критични констатации

Сериозно притеснение продължава да буди системно нерешеният проблем за включването на непридружени деца в заповедите на пълнолетни чужденци, без познанство или родствени връзки между тях.

Недопустимо е задържане на деца в специалните домове за временно настаняване на чужденци поради липсата на координация между компетентните държавни органи.

Основни препоръки

Да се подобри

междунституционалното сътрудничество между СДВНЧ и ДСП по отношение на непридружените деца, задържани в СДВНЧ и да се провеждат регулярни срещи по проблемите на защита на непридружените деца;

Да се подобри

междунституционалното сътрудничество МВР, Дирекция „Миграция“ и АСП за преустановяване на настаняването в СДВНЧ на непридружени деца чужденци.

През 2020 г. НПМ извърши проверка в СДВНЧ – гр. Любимец в условията на извънредна епидемична обстановка във връзка с пандемията от Ковид-19 инфекция. Медицинският институт на МВР болница е разработил и системно актуализира противоепидемичните указания за Специалните домове за временно настаняване на чужденци в съответствие с разпоредбите на Министерството на здравеопазването (МЗ) и конкретната ситуация в домовете. За периода март-декември в СДВНЧ – гр. Любимец са регистрирани 17 чужденци, в СДВНЧ – гр. София 203 чужденци с Ковид-19 инфекция.

От страна на администрацията на дома са предприети действия по ремонт и освежаване на материалната база, но все още не е осигурено достатъчно лично пространство на чужденците. НПМ препоръчва да се предприемат действия за осигуряване на достатъчно лично пространство на чужденците.

При проведените интервюта с настанените чужденци НПМ не получи сигнали за лошо отношение или упражнено насилие от страна на персонала на дома.

В същото време, съществен остава проблемът с включването на непридружени деца в заповедите на пълнолетни чужденци, без познанство или родствени връзки между тях. В конкретния случай НПМ установи, че органите на Дирекция „Социално подпомагане“ са били информирани от СДВНЧ – гр. Любимец за случаите на децата, но поради формални пречки и липса на ресурси (вкл. автомобил), децата не са били своевременно изведени към центровете на ДАБ и в продължение на няколко дни са били незаконно задържани. Още по-парадоксално в случая е, че пълнолетните лица, към които са били прикрепени непълнолетните, са изведени преди децата.

Екипът на НПМ изразява сериозно притеснение, че този системен проблем продължава да стои нерешен, въпреки многократните препоръки в годините до Дирекция „Миграция“ и Агенцията за социално подпомагане. **НПМ припомня и практиката на българските съдилища, според която прикрепването на непридружени непълнолетни към пълнолетни не може да става произволно, а е необходимо пълно изследване на фактите и обстоятелствата от значение за всеки конкретен случай на дете, търсещо закрила.**

Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет е въвела и спазва противоепидемичните мерки, разписани от МЗ във връзка с пандемията от Ковид-19. За периода март-декември 2020 г. общо 25 лица, настанени в ТП на ДАБ при МС, са диагностицирани с Ковид-19 инфекция.

Остава нерешен проблемът с езиковата бариера поради липса на преводачи, което затруднява допълнително дейността на медицинските специалисти.

V. ЗАЩИТА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В МЕСТАТА ЗА ИЗТЪРПЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЯ КЪМ МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

През 2020 г. НПМ извърши проверки в четири затвора, девет затворнически общежития, и пет ареста към Министерството на правосъдието.

От проведените инспекции на условията за живот в общо 18 места за лишаване от свобода към Министерство на правосъдието се наблюдава положителна тенденция за подобряване на битовите условия и намаляване на броя на настанените лица.

По-голяма част от направените от НПМ препоръки в доклада от 2019 г. са изпълнени: т. напр. отменено е закриване на Арест – гр. Смолян; изпълнени са и конкретните препоръки за използването на допълнителните щатни бройки и допълнителни средства за разширяване на общежитието, ремонт на компютърния кабинет и кинозалонът, изграждане на навеси и пейки на мястото за престой на открито в затвора в гр. Белене, и закупуване на необходимата компютърна техника.

НПМ отбелязва, че наред с генералните проблеми, по които компетентните органи са предприели действия, съществува цяла група от проблеми, по отношение на които през 2020 г. не беше регистриран ясно заявен ангажимент за изпълнение на дадените препоръки.

Системен дефицит, който НПМ констатира през годините, е **липсата на бюджетно финансиране на адекватни дейности при работата на социалните работници**. В ново ремонтираните арести няма помещения за социални дейности, а там, където ги има (например, арестът в гр. Пловдив) – няма социални работници, които да ги осъществяват.

Продължава да е налице **дългогодишният проблем с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода**, като това беше констатирано във всички проверени обекти – дори и там, където е извършван цялостен ремонт. В тази връзка са отправяни препоръки към ГДИН за търсене на алтернативни начини за справяне с този проблем.

НПМ констатира, че продължават да съществуват **предпоставки за нарушаване на тайната на кореспонденцията**.

Като най-сериозен проблем в затворите НПМ определя медицинското обслужване. Следва да се отбележи, че и през 2020 г. дългогодишните обещания на Министерство на

Критични констатации

Повечето от препоръките, дадени през 2019 г. бяха изпълнени: т. напр. отменено е закриване на Арест – гр. Смолян. Съществува цяла **група от проблеми**, обаче, по отношение на които през 2020 г. не беше регистриран ясно заявен ангажимент за изпълнение на дадените препоръки, като **най-значими остават медицинското обслужване и социалната работа с лишените от свобода**.

Основни препоръки, неизпълнени през годините:

Да се подобри системата за финансиране на социалните и здравните работници, чрез въвеждането на нова кадрова политика;

Да се предприемат системни усилия за решаване на проблема с наличието на хлебарки и дървеници в местата за лишаване от свобода;

Да се предприемат стъпки за изменение на ЗИНЗС в частта „Медицинско обслужване“ с насоченост към националната здравна система;

Медицинските центрове да се преобразуват във вид Здравни кабинети (ЗК) по смисъла на Закона за здравето.

СБАЛЛС да се преобразуват в болници за продължително лечение.

Да бъдат взети необходимите мерки за спазване разпоредбите на чл.71а ППЗИЗС в ЗООТ „Дебелт“ или същото да бъде закрито

правосъдието за извършване на реформа в здравната система на пенитенциарната система и промени в ЗИНЗС не са изпълнени. НПМ отново подчертава, че подобни действия са крайно необходими за идентифициране на съществуващите проблеми в системата и регламентиране на реалните възможности за организиране на здравно обслужване на лишените от свобода. Здравното обслужване на лишените от свобода не се подобрява. През 2020 г. са починали 52 лица, при 36 през 2017 г. Продължава загубата на медицински специалисти от системата. През изтеклата година дейностите за оказване на извънболнична медицинска помощ са подпомагани, като в допълнение са наети на граждански договор 20 медицински специалисти, в това число е осъществен служебен избор на ОПЛ, съгласно НРД.

Следва да се отбележи, че в дългогодишен период 2001 г. до 2020 г. е постигната трайна тенденция за намаляване на броя на болелите от туберкулоза. През 2020 г. със съдействието на неправителствена организация е проведено скринингово изследване за хепатит С в затвора в гр. София.

VI. ЗАЩИТА НА ЛИЦА, ЗАДЪРЖАНИ В МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ КЪМ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

Критични констатации

Състоянието на системата на 24-часово задържане в полицейските управления и през 2020 г. остава незадоволително. Трайните проблеми, свързани с пренаселеност на помещенията, лоши материално-битови условия, липса на обслужващи помещения, липса на достъп до вентилация и естествена светлина, осигуряване на достъп до правна помощ са все още актуални.

Основни препоръки:

Да се формулира конкретна политика за преодоляване на проблема с пренаселеността, липсата на достъп до вентилация и естествена светлина в местата за задържане към МВР;

Подобряване на информираността на задържаните лица за техните права;

Осигуряване на достъп до правна помощ на задържаните лица;

По-точно да се прецизира необходимостта от медицинска помощ при задържане на лица в неадекватно състояние (моментно недееспособни) по смисъла на чл. 21, ал. 1 от Инструкция № 18213-78 от 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудване на помещенията на задържани лица и реда в тях в министерството на вътрешните работи.

През 2020 г. НПМ извърши проверка на тринадесет помещения за настаняване на задържани лица в структурите на Министерство на вътрешните работи, в това число и структурите на Столична дирекция на вътрешните работи.

Предвид масовите протести в страната до Националния превантивен механизъм бяха отправени жалби и сигнали от граждани и неправителствени организации, които съдържаха информация за сериозни нарушения на правата на задържани от полицията участници в протестите в гр. София на 10.07.2020 г. и 02.09.2020 г. Сочат се данни, че по отношение на задържани във ОЗРУ – СДВР не е била спазена основана гаранция за защита – осигуряване на достъп до адвокат, включително и в случаите, в които ангажирани от близките на задържаните лица адвокати са се явили на място в полицията и са искали среща с клиентите си. Посочва се, че условията в помещенията за задържане са незадоволителни и са били пренаселени. В допълнение се твърди, че полицейските органи са задържали хора, които не са нарушавали обществения ред. В медиите са разпространени и редица кадри за насилие и неправомерна употреба на сила над демонстранти и журналисти. В допълнение, от публикации в медиите се вижда как полицейски служители носят боксове и по униформите им са поставени лепящи емблеми с надпис на английски език: “Един удар. Един убит. Аз решавам. Без угризения“. Употребата на боксове от полицейски служители е недопустима

съгласно изискването на чл. 85 от Закона за министерство на вътрешните работи, където са изброени изчерпателно видовете помощни средства и случаите, при които тяхната употреба е **абсолютно необходима**.

Екипи на НППМ извършиха 5 проверки по получените жалби в 01 РУ, 02 РУ и 03 РУ – СДВР.

Омбудсманът изпрати препоръка до Министъра на вътрешните работи и директора на Столична дирекция на вътрешните работи, в която поиска извършване на безпристрастна проверка и ефективно разследване на изложените случаи, при които има сериозно съмнение за неправомерно упражнена сила от страна на полицейски служители при задържане.

Омбудсманът изрично подчерта, че е необходимо да се изследва дали е налице пропорционалност при използването на физическа сила и помощни средства от правоохранителните органи като основен принцип в международните актове, българското законодателство и практиката на Европейския съд за защита правата на човека в Страсбург. Съгласно този принцип употребената сила следва да е строго съответстваща на постигането на законната цел.

С писмо с рег. №5 13000-37281/03.08.2020 г. омбудсманът беше информиран, че със заповед на директорът на СДВР е разпоредено извършването на проверка по реда на чл. 205, ал. 2 от Закона за МВР. След нейното приключване, **комисията е установила превишаване на служебните правомощия от страна на полицейски служители и нарушаване основните права на граждани при използване на физическа сила, превишаваща необходимите предели. Събраните материали по проверката са изпратени в Софийска районна прокуратура по компетентност.**

ОБЩА СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА 2020 Г.

ПЛАНИРАНИ И НЕПЛАНИРАНИ ПРОВЕРКИ 2020 Г.					
№	Дата	Наименование на посетената институция	Брой лица обхванати от НПМ		
			Разрешен капацитет	Реално настанени лица	% населеност
МП					
1.	29.06.2020 г.	Затвор – гр. Бобов дол	492	265	53,86
2.	29.06.2020 г.	Арест – гр. Кюстендил	-	-	-
3.	30.06.2020 г.	ЗООТ „Самораново“	173	120	69,36
4.	14.07.2020 г.	Затвор – гр. Стара Загора	406	399	98,27
5.	15.07.2020 г.	ЗООТ „Верея“	-	57	-
6.	16.07.2020 г.	ЗООТ „Стара Загора“	132	109	82,57
7.	15.07.2020 г.	Арест – гр. Стара Загора	56	47	83,92
8.	17.07.2020 г.	ЗООТ „Черна гора“	185	78	42,16
9.	01.09.2020 г.	Затвор – гр. Бургас	371	250	67,38
10.	01.09.2020 г.	Арест – гр. Бургас	45	38	84,44
11.	02.09.2020 г.	ЗООТ „Строител“	72	53	73,61
12.	03.09.2020 г.	ЗООТ „Житарово“	72	72	100
13.	04.09.2020 г.	ЗООТ „Дебелт“	450	350	77,77
14.	23.09.2020 г.	Затвор – гр. Пловдив	405	396	97,77
15.	23.09.2020 г.	Арест – гр. Пловдив	180	112	62,22
16.	24.09.2020 г.	ЗООТ „Хеброс“	80	75	93,75
17.	25.09.2020 г.	ЗООТ „Смолян“	169	143	84,61
18.	25.09.2020 г.	Арест – гр. Смолян	21	6	28,57
ОБЩО МП				2570	
МВР					
19.	13.07.2020 г.	РУП – гр. Чирпан	13	1	7,69
20.	16.07.2020 г.	2 РУП – гр. Стара Загора	12	2	16,66
21.	17.07.2020 г.	1 РУП – гр. Стара Загора	5	1	20
22.	02.10.2020 г.	1 РУП – гр. Перник	9	-	-
23.	02.10.2020 г.	2 РУП – гр. Перник	7	-	-
24.	11.08.2020 г.	СДВНЧ – гр. Любимец	-	355	-
25.	13.08.2020 г.	РУП – гр. Хасково	7	-	-
26.	14.08.2020 г.	РУП – гр. Харманли	15	-	-
27.	03.09.2020 г.	5 РУП – гр. Бургас	4	-	-
28.	24.09.2020 г.	1 РУП – гр. Пловдив	6	4	66,66
29.	24.09.2020 г.	2 РУП – гр. Пловдив	6	3	50
ОБЩО МВР				366	
ДАБ - МС					
30.	12.08.2020 г.	РПЦ – гр. Харманли	-	219	-

МТСП					
31.	07-09.10.2020	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Батошево	40	36	90
32.	07-09.10.2020	Дом за пълнолетни лица с деменция – с. Горско Косово	46	46	100
33.	15.09.2020 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Церова кория	50	49	98
ОБЩО МТСП				82	
МЗ					
34.	17.01.2020 г.	Дом за пълнолетни лица с психични разстройства – гара Лакатник, община Своге	90	86	95,5
35.	21.01.2020 г.	Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Подгумер	80	69	86
36.	14.09.2020 г.	Държавна психиатрична болница – гр. Севлиево	118	80	67,7
37.	15.09.2020 г.	Държавна психиатрична болница – с. Церова кория	140	108	77,14
38.	16.09.2020 г.	Държавна психиатрична болница – гр. Бяла	270	198	73,33
39.	18.01.2021 г.	Дом за медико-социални грижи за деца - Плевен	130	61	46,92
40.	22.01.2021 г.	Дом за медико-социални грижи за деца – Стара Загора	200	102	51
ОБЩО МЗ				541	
МОН					
41.	15.01.2021 г.	ВУИ Ракитово	160	60	37,50
42.	18.01.2021 г.	ВУИ Подем	35	10	28,57
ОБЩО МОН				70	
ОБЩО ОБХВНАТИ ЛИЦА ОТ ПЛАНОВИ ПРОВЕРКИ				3 848	

ИЗВЪНРЕДНИ ПРОВЕРКИ

№	Дата	Наименование на посетената институция	Тип проверка: по жалба или по самосезиране
1.	22.01.2020 г.	Център за психично здраве – София-област	Самосезиране
2.	22.01.2020 г.	Държавна психиатрична болница – гр. Нови Искър	Самосезиране
3.	13.07.2020 г.	1 РУП – СДВР	Самосезиране
4.	13.07.2020 г.	2 РУП – СДВР	Самосезиране
5.	28.07.2020 г.	Арест – бул. „Г. М. Димитров“	Самосезиране
6.	04.09.2020 г.	2 РУП – СДВР	Самосезиране
7.	14.10.2020 г.	ЗОЗТ „Кремиковци“	Самосезиране

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- АСП – Агенция за социално подпомагане
ВУИ - Възпитателните училища – интернати
ГДИН – Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“
ДАБ – Държавна агенция за бежанците
ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца
ДПБ – Държавна психиатрична болница
ДПФЗД – Държавно предприятие „Фонд затворно дело“
ДСП – Дирекция „Социално подпомагане“
ЕСПЧ – Европейски съд по правата на човека
ЗИНЗС – Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
ЗО – Закон за омбудсмана
ЗОЗТ – Затворническо общежитие от закрит тип
ЗООТ – Затворническо общежитие от открит тип
ЗСП – Закон за социално подпомагане
КПИ – Комитет за предотвратяване на изтезанията
МВР – Министерство на вътрешните работи
МЗ – Министерство на здравеопазването
МП – Министерство на правосъдието
МС – Министерски съвет
МЦ – Медицински център
НЗОК – Национална здравноосигурителна каса
НПМ – Национален превантивен механизъм
ППЗИНЗС – Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража
РЗИ – Регионална здравна инспекция
РПЦ – Регистрационно-приемателен център
РУП – Районно управление „Полиция“
СБАЛЛС – Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода
СДВНЧ – Специализиран дом за временно настаняване на чужденци
СДВР – Социални дейности и възпитателна работа (затвори)
СПИ – Социално-педагогически интернат
УПО – Условно предсрочно освобождаване
ФПКПИ – Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
ЦНСТДБУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания
ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания
ЦПЗ – Център за психично здраве